

Сніжана Жигун

ПОСТКОЛОНІАЛЬНЕ ПРОЧИТАННЯ РОМАНУ ВОЛОДИМИРА ГЖИЦЬКОГО «ЧОРНЕ ОЗЕРО»

У статті аналізується нестійка ідентичність героїв роману В. Гжицького «Чорне озеро». Методологічною базою статті є дослідження Е. Саїда (концепція орієнталізму), Г. Бгабгі (ідеї колоніальної мімікрії), Е. Томпсон (пропозиція розглядати літератури народів колишньої Російської та Радянської імперії як постколоніальні). Ставлячи під сумнів відсутність постколоніального дискурсу в українській літературі ХХ ст., авторка демонструє, що герої роману «Чорне озеро», як і його автор, одночасно відчували свою приналежність до різних культур, ідентифікуючись і з колонізованим, і з колонізатором.

Особливістю роману є те, що колонізація не є однозначною: просування росіян за межі їхніх етнічних територій заради встановлення своєї влади має цілком негативне висвітлення, тоді як поширення західної цивілізації сприймається як прогрес. Роман здійснює спробу зруйнувати цивілізаційний авторитет росіян, але утверджує західний спосіб життя як загальноприйнятний.

Зображення нестійкої ідентичності спонукає розглядати роман у ширших рамках, ніж літератури протесту проти іноземного поневолення. Нові ідеї та об'єкти зображення змушують ставити питання про його місце у каноні літератури 1920-х років та актуалізацію у нинішні часи переоцінки взаємин між народами колишнього СРСР.

Ключові слова: постколоніальні студії, нестійка ідентичність, колоніалізм, орієнталізм.

Постановка проблеми та її актуальність. Ева М. Томпсон, досліджуючи проблему «російська література і колоніалізм», наголосила, що «у більшій частині європейських літератур було викрито і піддано критиці приховану тенденцію до погодження з колоніалізмом, що дало додатковий стимул до деколонізації та створення того здорового дискомфорту, з яким почали дивитися на себе культури, які хоча б раз були у становищі звинувачених. Цього не сталося з Росією» [6, 59]. На її переконання, постколоніальний дискурс колишньої Російської імперії не сформувався не лише через некритичне ставлення російських інтелектуалів до дій влади, але й через те, що колонізовані Росією народи зосереджувалися переважно на літературі протесту, не звертаючи увагу на амбівалентність впливу, що виникає між метрополією та колонією. Уважний погляд на українську літературу 1920-х років виявляє чимало ідей, що могли б сформувати постколоніальний дискурс, якби її розвиток не було перервано силою. Зокрема, чи не найцікавішим у цьому аспекті є роман В. Гжицького «Чорне озеро (Кара-кол)».

Аналіз наукових досліджень. Постколоніальні студії розвинулися передусім як методологія дослідження літератури колишніх британських колоній, однак згадана Ева М. Томпсон довела їх ефективність щодо аналізу літератури колишньої Російської імперії та СРСР, переконавши,

що формування російського колоніального дискурсу мало відрізнялося від західного орієнталізму. Розгляд української літератури під цим кутом зору ініціювали літературознавці діаспори: Мирослав Шкандрій демонструє опозиційний антиімперський дух колоніальної української літератури, цей кут зору присутній і в працях Марка Павлишина та Сергія Єкельчика. Останнє двадцятиріччя українське літературознавство (Т. Гундорова, О. Юрчук, В. Даниленко) також активно залучає постколоніалізм для інтерпретації літературних творів. Постколоніальне прочитання роману В. Гжицького «Чорне озеро» покликане не лише розкрити майстерне змалювання впливу колонізаційних процесів на формування ідентичності різних представників народів тодішнього СРСР, але й актуалізувати твір у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Постає Володимира Гжицького вже сама може становити інтерес для постколоніальних досліджень змішаної ідентичності. Письменник народився у Австро-Угорській імперії, після проголошення ЗУНР був старшиною УГА, а після військових невдач опинився у радянському Харкові, де закінчив інститут сільського господарства і лісівництва й відбувся як письменник. Очевидно, що вихідці із Західної України, які необачно прибували до УРСР, відчували свою окремішність: нав'язувана новою імперією ідентичність

**ПОСТКОЛОНИАЛЬНОЕ ПРОЧТЕНИЕ РОМАНА ВЛАДИМИРА ГЖИЦКОГО
«ЧЕРНОЕ ОЗЕРО»**

В статье анализируется нестойкая идентичность героев романа В. Гжицкого «Черное озеро». Методологической базой статьи стали исследования Е. Саида (концепция ориентализма), Х. Бгабги (идеи колониальной мимикрии), Е. Томпсон (предложение рассматривать литературы народов бывшей Российской империи и СССР как постколониальные). Ставя под сомнение отсутствие постколониального дискурса в украинской литературе XX в., автор демонстрирует, что герои романа «Черное озеро», как и автор, одновременно чувствовали свою принадлежность к разным культурам, идентифицируясь и с колонизированным и с колонизатором.

Особенность романа в том, что колонизация не однозначна: продвижение русских за пределы их этнических территорий ради установления своей власти получает полностью негативное освещение, тогда как распространение западной цивилизации воспринимается как прогресс. Роман пытается разрушить цивилизационный авторитет русских, но утверждает западный способ жизни как универсальный.

Изображение нестойкой идентичности способствует рассмотрению романа в более широких рамках, чем литература протеста против иностранного гнета. Новые идеи и объекты изображения вынуждают ставить вопрос о его месте в каноне литературы 1920-х годов и актуализацию в нынешнее время переоценки отношений между народами бывшего СССР.

Ключевые слова: постколониальные студии, нестойкая идентичность, колониализм, ориентализм

Snizhana Vitaliivna Zhygun

**THE POSTCOLONIAL INTERPRETATION OF VOLODYMYR HZHYTSKYI'S NOVEL
BY "THE BLACK LAKE"**

In the article, the unstable identity of the characters of the novel by V. Hzhitskyi "The Black Lake" is analyzed. E. Said's (Orientalism concept), H. Bgabgi's (the idea of colonial mimicry) and E. Thompson's researches (suggestion to consider literatures of the nations of the former Russian Empire and USSR as postcolonial) have served the methodological ground for the article. Doubting the lack of post-colonial discourse in the Ukrainian literature of the twentieth century, the author demonstrates that the heroes of the novel "The Black Lake", like the author, at the same time feel that they belong to different cultures, being identified with the colonized and the colonizer.

The peculiarity of the novel is that the colonization is ambiguous: the advance of the Russian people beyond their ethnic territories in order to establish their power gets completely negative coverage, while the spread of Western civilization is seen as a progress. The novel is trying to destroy the authority of the Russian civilization, but claims the Western way of life as universal.

Depiction of unstable identity contributes to consideration of the novel in a broader framework than the literature of protest against the foreign oppression. New ideas and objects' image force to raise the question of its place in the canon of literature of the 1920s and topicality of revaluation of relationships between the nations of the former USSR in the present time.

Key words: postcolonial studies, unstable identity, colonialism, Orientalism.